

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Katedra anglistiky a amerikanistiky

**Komunistická cenzura v díle Ernesta
Hemingwaye**

**Communist Censorship in the Work of Ernest
Hemingway**

(bakalářská práce)

Autor: Sára Lebedová

Obor: Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnálová, Ph.D

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně a uvedl(a) úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne .....

.....

Děkuji Mgr. Jitce Zehnalové, Ph.D za její ochotu se mého nápadu na bakalářskou práci ujmout a za rady a čas, který mně ve svém nabitém rozvrhu vyhradila.

OBSAH

ÚVOD	5
I CENZURA V KOMUNISTICKÉM ČESKOSLOVENSKU	7
1.1 Definice cenzury	7
1.2 Cenzura před rokem 1948	7
1.3 Cenzura v období padesátých let	8
1.4 Cenzurní úřady	9
1.4.1 Úřad HSTD	9
1.4.2 Československé ústředí knižní kultury (ČúKK)	10
1.5 Praktiky cenzurních úřadů	11
1.5.1 Cenzura divadla	12
1.5.2 Cenzura tisku	12
1.5.3 Cenzura literatury	13
1.5.4 Cenzura překladu	14
II CENZURA V EVROPĚ	16
2.1 Stručná historie cenzury v Evropě	16
2.2 Prostředky obrany proti cenzuře	17
2.3 Hlavní témata cenzury	17
2.4 Cenzura v Sovětském svazu	18
2.5 Autocenzura	20
III ERNEST HEMINGWAY OČIMA CENZURY	22
3.1 Stručné představení knihy <i>Komu zvoní hrana</i>	22
3.2 Ernest Hemingway a cenzura	23
3.2.1 Hemingwayovy politické názory	23
3.2.2 Cenzura Hemingwayova díla	24
3.2.3 Cenzura knihy <i>Komu zvoní hrana</i>	25
IV POROVNÁNÍ ČESKÝCH PŘEKLADŮ <i>KOMU ZVONÍ HRANA</i>	26
4.1 Představení českých překladů	26
4.2 Představení metodologie	27
4.2.1 Mravnostní zásahy	27
4.2.2 Náboženské zásahy	32
4.2.3 Politické zásahy	34
ZÁVĚR	43
SUMMARY	45
BIBLIOGRAFIE	47
ANOTACE	49

ÚVOD

Knihy amerického autora Ernesta Hemingwaye jsou populární po celém světě a Česká republika v tomto případě není žádnou výjimkou. Do českého jazyka byla přeložena všechna významná Hemingwayova díla. V takovém případě je ovšem samozřejmé, že se jeho dílo dostalo do rukou mnoha českých překladatelů.

Ačkoli je pravda, že práce překladatele je do jisté míry subjektivní, jak tvrdí Munday (2016, str. 69), není možné takto vysvětlovat veškeré posuny v překladech. Má bakalářská práce se bude v praktické části zaměřovat na analýzu překladů Hemingwayova románu *For Whom the Bell Tolls*, v češtině ve všech překladových verzích jako *Komu zvoní hrana*. Tento román z občanské války ve Španělsku byl do českého jazyka přeložen hned několikrát. Moje práce se bude zabývat překladem Aleny Sonkové a Zory Zinkové z roku 1946, Aloise Humplíka z roku 1958 a překladem Jiřího Valji. Valjův překlad vyšel poprvé v roce 1962. Předmětem mé analýzy jsou dvě verze jeho překladu. První z nich vyšla v roce 1982 s úpravami Marie Fojtové, druhou verzi v roce 2016 editoval Jindřich Jůzl.

Tato bakalářská práce si klade za cíl zjistit, zda posuny v překladech jsou skutečně způsobeny jen subjektivním vnímáním překladatele, anebo zda mohou být motivovány politicky a způsobeny cenzurními zásahy. Z roků vydání překladů této knihy je totiž zřejmé, že dva ze zkoumaných vznikly během období, kdy bylo tehdejší Československo pod vlivem komunismu, který je druhem totalitního režimu. Žaloudek tento jev definuje jako „snahu o totální prosazení státní ideologie ve všech oblastech společenského života“ (Žaloudek, 1996, str. 428). Toto striktní pojetí politické moci vede k tomu, že jsou projevy odlišného názoru potlačovány, případně cenzurovány.

Literární cenzura je téma, které se v posledních letech na akademické půdě často řeší. Díky tomu v poslední době vyšlo několik knih, které tuto problematiku zkoumají jak v literární, tak i v translatologické rovině. Příkladem toho může být kniha Karla Kaplana *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956* či dílo *Nebezpečná literatura? Antologie z myšlení o literární cenzuře* vzniklé spoluprací Tomáše Pavlíčka, Petra Piši a Michaela Wögenbauera, který se tomuto tématu věnuje i ve svých dalších publikacích. Podle nich se literatura sepsaná či

přeložená právě v období komunismu musela přizpůsobit tak, aby zapadla do ideálu „kulturního řádu a společenského blaha“ (Wögerbauer a kol., 2015, str. 35). V mezinárodním měřítku se otázka cenzury v překladech také řeší, jak ukazuje práce Denis Merkle publikovaná v *Handbook of Translation Studies*.

Tato bakalářská práce bude v první kapitole zkoumat, proč se užívalo v komunistickém Československu praxe cenzury. Vymezila jsem zde pojem cenzury, stručně nastínila její nástup, její praktiky a oblasti, kde se cenzury nejvíce užívalo.

V druhé kapitole stručně popisují historii cenzury v Evropě, autocenzuru a možnosti obrany autorů před útoky cenzury. V této kapitole je také vysvětleno, kterým tématům se cenzurní úředníci nejčastěji věnovali. Velká část kapitoly ukazuje, jak vypadala cenzura v Sovětském svazu.

Třetí kapitola čtenáře seznamuje s knihou *Komu zvoní hrana* a vysvětluje, proč byl Ernest Hemingway v zájmu cenzury. Ukazují zde, jak se tento autor stavěl k politice a jak vypadala cenzura jeho knih v Sovětském svazu, k němuž Československo v mnohém vzhlíželo.

Poslední část práce je srovnávací analýzou čtyř výše uvedených překladových verzí románu *For Whom the Bell Tolls*. Její metodologie navazuje na poznatky zjištěné v teoretické části práce a je popsána v podkapitole 4.2. Cílem analýzy je identifikovat ty části výchozího textu, které jsou potenciálně problematické z hlediska cenzury a komentovat způsob jejich překladu.

Závěrečná kapitola pak shrnuje zjištěné poznatky a blíže nastiňuje závěr, který jsem z příkladů z předchozí kapitole vyvodila.

I CENZURA V KOMUNISTICKÉM ČESKOSLOVENSKU

1.1 Definice cenzury

Etymologický původ tohoto slova se dá odvodit z latiny. Vychází z latinského slova *censura*, což v překladu znamená cenzorský úřad. Karel Žaloudek v knize *Encyklopedie politiky* definuje cenzuru jako statní kontrolu informací „určených především ke zveřejnění v hromadných sdělovacích prostředcích“ (Žaloudek, 1999, s. 47).

Dále uvádí, že „v demokratických státech je vesměs svoboda projevu, která předběžnou cenzuru zcela vylučuje. V totalitních režimech patří cenzura k základním mocenským prostředkům“ (1999, s. 47).

Právě o tuto definici se budu ve své práci opírat. Zaměřím se na pojem „hromadné sdělovací prostředky“ a ukáži, že podle komunistického režimu Československa se toto označení vztahovalo na knihy domácího i zahraničního původu.

1.2 Cenzura před rokem 1948

Není pravda, jak se někteří mylně domnívají, že cenzura v Československu přišla s nástupem komunistů k moci. Například už v roce 1753 zřídila Marie Terezie dvorní cenzurní komisi a otázku cenzury řešil i její syn Josef II.

K rozvoji cenzury podle Žaloudkovi definice ovšem dochází až za nacistické okupace. Na dodržování požadavků třístupňové kultury dohlíželo nově zavedené Ústředí tiskové a dozorčí služby (Tomášek, 1994, str. 6, 7).

Po druhé světové válce žádný oficiální úřad pro vykonávání cenzury neexistoval. Tato povinnost spadala pod ministerstvo informací. Dalo se předpokládat, že odvedená práce bude motivována politickým názorem ministra.

V roce 1947 pak byl všem úředníkům bezpečnosti připomenut „výčet faktů, které je nutno stíhat: psaní o hospodářské tísní, která vede k hladu, pochybnosti o dodávkách ze SSSR, výzvy rolníkům k neplnění dodávkových povinností, kritika

dvouletého a pětiletého plánu (který ještě neexistoval), spojenecká smlouva se SSSR, zlehčování úředních rozhodnutí vlády“ (Kaplan, 1994, str. 10).

Ministerstvo informací pod vedením komunistického ministra svolalo na 19. prosince 1947 poradou, kde se dohodlo, že závadnost tisku je potřeba kontrolovat v následujících bodech:

- dvouletý hospodářský plán;
- štvání proti slovanským národům;
- otázky zásobovací a vyživovací;
- základní line vnitřní a zahraniční politiky;
- věci obrany státu.

Byl odsouhlasen i pracovní postup pracovníků, kteří měli závadnost tisku hlídat. Každý den museli vypracovat přehled tisku, vybrat z něho závadné články a ty pak předat Státní bezpečnosti, která zahájila státní postih nebo konfiskaci celých novin (Kaplan, 1994, str. 11). V únoru 1948 došlo ke státnímu převratu a k moci se dostala jediná totalitní strana.

1.3 Cenzura v období padesátých let

Stranická cenzura nejprve zastavila veškerý tisk nekomunistických stran. Před začátkem padesátých let bylo také zrušeno v českých zemích více než 25 křesťanských časopisů (Kaplan, 1994, str. 13).

Dne 24. března 1949 byl přijat nový nakladatelský zákon, který měl za cíl přenést politickou ideologii i do oblasti umění. Autora chápal jako člověka, který by měl pomoci státním orgánům rozšířit myšlenku o ideálu, na který by se měl čtenář snažit dosáhnout. Podle ministra informací Kopeckého se dokonce literatura měla chápat jako prostředek k výchově nové socialisticky smýšlející generace, proto se i musela stát „předmětem státní péče“ (Šámal, 2015, str. 1126).

Toho samého roku vznikl i orgán Národní ediční rady české, známý především jako NERČ, v jehož čele stála zakladatelka socialistické literatury Marie Majerová (Šámal, 2015, str. 1129). NERČ sestavoval každý rok ediční plán, který měl

odrážet socialistického ducha vlády. Byl mimo jiné odpovědný i za vyřazení autorů, kteří se s těmito ideály neztotožňovali.

Velké změny se dotkly i nakladatelství. Vydávat se mohly pouze knihy, které byly chápány jako potřebné a prospěšné pro společnost. Jelikož mohla vydávat pouze ta nakladatelství, která dostala od ministerstva vydavatelské oprávnění, bylo jich zanedlouho zrušeno více než 370 (Šamal, 2015, str. 1126).

Cenzurou byly ovšem ovlivněny nejen knihy, které se teprve psaly, ale i ty, které už byly napsány. První seznam knih, které nesměly být ve veřejných knihovnách dostupné, se objevil už v roce 1948. Takové tituly pak z knihoven mizely v následujících letech. Kaplan uvádí, že na prvním seznamu se knihy objevily z toho důvodu, že byly považovány za protisovětské a trockistické, na druhém seznamu z roku 1953 pak byla literatura legionářská, sociálních demokratů a prvních dvou československých prezidentů.

Z knihoven se stahovaly knížky, které byly označeny za literaturu závadného typu. Do tohoto širokého pojmu je možné zařadit nejen literaturu rasistickou, pornografickou a naturalistickou, ale i literaturu, kterou vláda označovala jako brakovou. Ta se skládala převážně z dobrodružných knížek, detektivek nebo tehdy populárních příběhů o kovbojích. Tehdejší představitelé moci prosazovali názor, že nový, moderní, socialistický občan nepotřebuje únik ze světa v podobě tohoto druhu literatury, jelikož by se tak mohl ošidit o budování nové společnosti.

V novinách měli cenzurní redaktoři za úkol hlídat dvě oblasti – oblast státního tajemství a oblast obecného zájmu. Zásahy redaktorů se v padesátých letech s každým rokem stupňovaly. Tomášek uvádí, že „v roce 1959 vzrostly ve srovnání s předchozím rokem o 63 procent“ (1994, str. 83).

1.4 Cenzurní úřady

1.4.1 Úřad HSTD

V dubnu 1953 pak došlo k přelomu, protože vláda zavedla oficiální cenzurní úřad. O rok později se stává součástí ministerstva vnitra a je přejmenován na Hlavní správu tiskového dohledu, známý také pod zkratkou HSTD.

Český cenzorský úřad se zhlížel ve vzoru toho sovětského, sovětský poradce I. A. Isačenko byl dokonce při vzniku tohoto úřadu, českého protějšku Glavlitu (Šámal, 2015, str. 1137).

Úřad HSTD se postupně rozdělil na několik částí. Mezi nejdůležitější patřilo:

- oddělení tisku;
- oddělení umění a osvěty;
- oddělení knih a knihoven.

Právě poslední zmiňované oddělení mělo na starosti kontrolu každého v Československu vydaného titulu, ale i stažení zakázaných titulů z knihkupectví, antikvariátů a knihoven.

V roce 1956 se proti praktikám úřadu HSTD ostře ohradil básník Jaroslav Seifert na II. sjezdu Svazu československých spisovatelů a záhy se k němu přidali i jiní autoři. To ovšem mělo za následek, že „vedení komunistické strany vyhlásilo boj... proti duchu II. sjezdu spisovatelů“ (Šámal, 2015, str. 1141). Literární cenzura se zpřísnila a místo problémových míst v textu se staly problémové celé knihy.

Zvláštní pozornost věnoval úřad HSTD tomu, jak byli v knihách prezentováni funkcionáři komunistické strany Československa. Také o zahraničních přátelích se nesmělo psát negativně.

Velkým pravomocem se úřad HSTD těšil celá padesátá léta. K obratu došlo až na začátku šedesátých let, kdy cenzura začala umírňovat a nebylo už potřeba kontrolovat veškeré tituly.

1.4.2 Československé ústředí knižní kultury (ČúKK)

Zatímco v období padesátých let měl cenzuru na starosti úřad HSTD, v letech šedesátých se musel zodpovídat novému úřadu, Československému ústředí knižní literatury. Tato státní instituce vznikla jako při reformaci komunistické strany a v celé zemi řídila vydavatelskou činnost. Byla úzce spjata s ministerstvem kultury, které za ni přímo zodpovídalo. V čele stál od počátku až do ukončení činnosti této instituce Josef Grohman, válečný vězeň odsouzený za účast v protinacistickém odboji.

Petr Šámal popisuje činnost této instituce jako „pokus o racionalizaci vydavatelské činnosti, jež spočívala ve snaze soustředit pod správu jediného úřadu ideové vedení a plánování, výrobu i distribuci knih.“ Také popisuje, že tento úřad měl za úkol provést cenzuru a kontrolu stranické idey ještě před tím, než se s nějakým konkrétním autorem nakladatelství domluví na přípravě knihy. To ministerstvu zaručilo, že mohlo nakladatelství a práci tam odvedenou kontrolovat a zároveň tak prosazovat své stranické myšlenky (2015, str. 1145, 1146).

Následující ukázka z jedné z pravidelných edičních zpráv ukazuje, že i pod tímto úřadem nebylo mnoha autorům dovoleno psát své myšlenky:

V této souvislosti by měla beletristická nakladatelství nárok na větší pomoc ze strany ideového svazu a literární kritiky. Právě tyto instituce by měly výrazně vyzdvihnout umění s aktivním vztahem života naší společnosti, které řeší základní společenské vztahy a otázky doby, umění v pravdě stranické, angažované, politické. Je sice pravda, že umělecké svazy mají vytvářet podmínky pro všestranný rozvoj talentů a umělecké tvorby i pro uplatnění všech umělců. Bylo by však chybou postupovat zde lineárně, protože ne všichni autoři a všechna díla mají nárok na rovné uplatnění společenské. Naopak vyplývá jasně ze zásad naší kulturní politiky, že díla přínosná a společensky angažovaná budeme daleko více preferovat a dávat jim také větší ediční možnosti.

(Šámal, 2015, str. 1147)

I když vedení ČúKK stejně jako předtím úřad HSTD raději prosazovalo literaturu naučnou a pro čtenáře náročnou před tou beletristickou a populární, bylo dovoleno vydávání žánrů, které byly v padesátých letech považovány za brakové. Příkladem může být detektivní literatura.

1.5 Praktiky cenzurních úřadů

Kaplan vysvětluje, že cenzura se neměla „vztahovat pouze na periodický a neperiodický tisk, rozhlas, film a začínající televizi,“ ale i na „médiu typu výstav, knihoven, obecních kronik, plakátů, reklamních letáčků, různých odznaků, nálepek atp.“ (1994, str. 18).

Tomášek dělí působnost cenzury do tří kategorií:

- úsek tisku, kam kromě tisku spadají i letáky, oznámení, hudebniny, nálepky nebo třeba pohlednice;
- úsek knih, kde literatura podléhala trojstupňové cenzuře;
- úsek umění a osvěty, který se týkal divadel, ale i kabaretů nebo cirkusů, přednášek, knihoven, antikvariátů, expozic v muzeích nebo galeriích (1994, str. 39).

1.5.1 Cenzura divadla

Jeden z nejznámějších případů cenzury divadla se týkal studentské hry *Večery pod lupou, aneb lupa v rukou kata*, která měla být hrána v divadle DISK a část této hry se měla dostat i do televizního programu. Tato satira měla kromě mnoha jiných „ideových chyb“, jak tvrdí cenzor, na konci píseň, kde se zpívá „všechny lumpy od vás vyženeme, přičemž ve hře vystupující lumpové a kritizovaní jsou komunisté“. Úředník HSTD pak dále uvádí, že neví, zda „zde byl úmysl zesměšnit naši novou společnost, nebo to svědčí o nedostatečné politické vyspělosti posluchačů AMU a jejich zaostávající politické výchově“ (Kaplan, 1994, str. 39).

Hra byla stažena a zakázána. Aby se předešlo podobným situacím, vyřadila HSTD po konzultaci s pracovníky Divadelního a literárního jednatelství více než šest set titulů, které podle nich byly nízké umělecké úrovně (Tomášek, 1994, str. 45).

Od roku 1965 platilo nařízení, že veškerá profesionální divadla musí čtyři týdny před tím, než začnou hru studovat, předložit scénář ke kontrole na ministerstvo školství a kultury. Odtamtud putovala hra ještě na hloubkovou kontrolu k úřadu HSTD, teprve poté, co se obě strany shodly, mohlo divadlo začít hru studovat.

1.5.2 Cenzura tisku

Cenzuře podléhal periodický tisk, tedy všechny noviny a časopisy. Už dříve bylo v této práci zmíněno, že s nástupem komunistické strany byla řada novin zcela zrušena. Jednalo se hlavně o tisk jiných politických stran nebo tisk zaměřený na náboženskou tematiku.

V tisku se hlídaly hlavně informace, které občanům poskytovala vláda. Omezení zpráv ze zahraničí bylo samozřejmostí. Dále se cenzura zaměřila na to, aby mezi veřejnost nepronikly tajné informace převážně o těžbě nerostných surovin nebo umístění významných továren.

Cenzuře ovšem podléhaly i fotografie umístěné v novinách a časopisech. Tomášek uvádí zajímavý případ fotografie partyzánského štábu pořízené v roce 1944 na Slovensku. Původně na snímku stálo osm postav, ale technik musel postupně odstranit Vladimíra Příklad a poté i Rudolfa Slánského. Když se nepřítelem státu stal i sovětský partyzán Asmolov, nebylo snímek možní používat v žádném tisku (1994, str. 25).

Pod pojmem periodický tisk je třeba se představit víc než jenom jména známých časopisů a novin. Spadají sem i závodní časopisy, které cenzuře také podléhaly. Například časopis Zora Olomouc chtěl vytisknout závadnou pasáž, která uváděla, že je potřeba exportovat zboží na západ. V čokoládě by také neměly být „žádné třísky, žádná špína, žádné vlasy a... ani jeden červ“. Vedoucí pracovník HSTD nepovažoval za správné, že by míra zaměstnanosti měla být závislá na exportu do ciziny. Také se mu nelíbilo, že by měly být uvedeny hrubé závady ve výrobě, protože by je neocenili ani domácí spotřebitelé (Kaplan, 1994, str. 23).

1.5.3 Cenzura literatury

Knihy patřily k cenzurou nejlépehlídanějším prostředkům ovlivňujícím veřejnost. Nejednalo se pouze o to, že by autorům bylo odepřeno právo vydávat svá díla, často čelili také perzekuci. Příkladem mohou být procesy s křesťansky orientovanými autory. Bauer se domnívá, že procesy „měly představovat jeden ze dvou horizontů prosazování ideologicko-estetické normy – boj s vnějším nepřítelem: řečeno dobovou terminologií“. Příkladem autora považovaného za vnitřního nepřítele může být František Halas, byl označen za básníka, který nemá s budováním socialismu nic společného (Bauer, 2006, str. 12). Skupinu vnějších nepřátel pak představovali zejména autoři s křesťanským smýšlením, které se neslučovalo s ideály socialistického státu.

V roce 1953 vyšel seznam nepřátelské, závadné, zastaralé a nežádoucí literatury, který uváděl nejen knížky, které už vyšly a bylo nutné je odstranit z knihoven, ale i knihy, u kterých se teprve rozhodovalo, zda se budou tisknout.

Mezi závadné typy literatury se řadila literatura dekadentní, literatura s prvky exotismu, fašismu, formalismu, naturalismu, ruralismu, existencialismu, snobismu, úniková literatura, braková literatura, zastaralá literatura, pornografická literatura, rasistická a kolonialistická literatura (Šámal, 2015, str. 1131).

Ve velkých nakladatelstvích byla zavedena předběžná cenzura ve fázi námětu (Šámal, 2015, str. 1146). Ještě předtím, než tedy nakladatelství s autorem uzavřelo smlouvu o budoucím díle, mohli cenzori ovlivňovat, o čem bude autor psát a jakým tématům by se měl věnovat.

Díky přísným cenzurním kontrolám není tedy divu, že docházelo k rozkvětu samizdatové literatury. Za zmínku stojí nakladatelství Česká expedice, které strojově opisovalo významná literární díla, jež se vláda snažila zničit. Mezi autory, jejichž díla tímto způsobem nakladatelství chránilo před zapomněním, patří T. G. Masaryk, Jan Zahradníček, František Halas, F. X. Šalda, Jaroslav Seifert a další (Hořec, 2006, str. 123).

1.5.4 Cenzura překladu

Konkrétnímu příkladu toho, jak v komunistickém Československu fungovala cenzura překladu knih západních autorů, se budu věnovat v analytické části. V tomto úseku se zaměřím na obecnější informace, na snahu překladatele uplatnit sám sebe a na překlad českých autorů do jazyka přístupného západním čtenářům.

Zajímavý jev vyzoroval Petr Šámal. Ten uvádí počty překladů z ruštiny. Zatímco v roce 1945, tedy před únorovou komunistickou revolucí, bylo z ruštiny do češtiny přeloženo 197 titulů, v roce 1949 to už bylo 481 titulů. V roce 1952 pak toto číslo dosahuje na 1368 knih (Šámal, 2015, str. 1129). Je tedy možné pozorovat, kam byl zájem překladatelů směřován a o knihy které země měla nakladatelství zájem.

Skutečnost, že i překladatelství bylo ovlivněno mocenským postavením KSČ, dokazují překlady Wiliama Shakespeara v 50. a 60. letech. Toto téma hlouběji prostudoval Pavel Drábek a Kateřina Kotáčková. Upozorňují, že v tomto období

měl monopol na překlad Shakespeara pouze jediný překladatel, E. A. Saudek, kterého charakterizují jako „militantního stoupence komunistické ideje“ (Drábek, 2006, str. 48). Jako dramaturg Národního divadla zabránil několika jiným autorům jejich překlady publikovat nebo je nechat nastudovat divadelními soubory. Mezi tyto „nežádoucí“ překladatele patřili Bohumil Štěpánek, Jaroslav Kraus, Zdeněk Urbánek a František Nevrla. Nevrla do roku 1963 přeložil celé Shakespearovo dílo, ale přesto z něj byl „zinscenován jen jediný překlad, a to Státním zájezdovým divadlem, a v DILIA vyšlo jen 8 jeho prvotin; zbytek se nám dochoval v rukopise“ (Drábek, 2006, str. 49). Až po Saudkově msrti nastoupila nová generace překladatelů tohoto významného dramatika.

Za povšimnutí ovšem stojí i to, co se dělo na druhé straně železné opony. Tomu se ve své práci více věnuje Michelle Woods, která rozebírá překlad Václava Havla z češtiny do angličtiny. Odhaluje nejen snahu potlačit Havlův styl psaní na úkor vyzdvižení politické roviny jeho díla v diskurzu studené války, ale i genderovou diskriminaci Havlovy překladatelky Věry Blackwellové. Blackwellová se po úpravě svého překladu, která Havlovu tvorbu zjednodušovala a zdůrazňovala pouze politickou myšlenku v jeho hrách, ozvala, nicméně byla označená za tvrdohlavou a nespolupracující. Woods dokonce uvádí, že „politický kontext Havlových her lze označit za hlavní důvod, proč se vůbec jeho hry na angloamerickou scénu dostaly: vždyť pouze 2,25 % her uváděných ve Spojených státech představují překlady současných dramát“ (2015, str. 1358). Z práce Woods vyplývá, že i výběr autorů za železnou oponou, tak i potom jejich následný překlad byl politicky motivován. (2015, str. 1347–1359)

II CENZURA V EVROPĚ

2.1 Stručná historie cenzury v Evropě

Cenzura není záležitostí minulého století ani novověku. Jeden z nejznámějších případů použití cenzury ve starověku se týká významného řeckého filozofa Sokrata, který byl ve 4. století př. nl. odsouzen za svoji práci k trestu smrti otrávením. Samotný cenzorský úřad byl poprvé zaveden už ve starověkém Římě. Cenzor byl tehdy vnímán jako přínos pro společnost, protože starověké evropské společnosti si dávaly za cíl člověka utvářet a k tomu byla potřeba i vhodná literatura.

Na středověké cenzuře měla velký podíl katolická církev, která označovala díla autorů, jejichž myšlenky byly v rozporu s oficiálním učením církve, jako heretická. S vynálezem knihtisku v polovině 15. století bylo ovšem stále těžší zakázané myšlenky potlačovat.

V roce 1486 byl v německé Mohuči arcibiskupem zřízen cenzorský úřad a o šest let později vydal papež Alexandr VI. první pokyny pro cenzoru. V roce 1559 pak papež Pavel IV. vydal první seznam zakázaných knih, který byl po staletí upravován a teprve v roce 1996 úplně zrušen (Tomášek, 1996, str. 5, 6).

Mezi nejznámější autory, kteří s cenzurou bojovali, patřil Galileo Galilei, Martin Luther, John Milton nebo Immanuel Kant. Díky nařčení církevní cenzury pak byl k smrti odsouzen třeba William Tyndale.

Pojem svoboda slova ve spojení s lidskými právy byl poprvé vyjádřen v neoficiální dánské ústavě. Následně byl celý koncept rozpracován v roce 1789 jako součást Deklarace práv člověka a občana. Kniha *V obecném zájmu* říká, že deklarace „vyjadřuje základní koncept západních společností spočívající v tom, že svobodné sdělování myšlenek a názorů je jedním z nejcennějších práv člověka“ (Janáček, Wögerbauer, Píša, Šámal, 2015, str. 42).

Cenzura ovšem nevymizela zcela. Cenzura předběžná byla nahrazena cenzurou represivní. Knihy tedy byly často konfiskovány až po vydání (Tomášek, 1994, str. 6).

2.2 Prostředky obrany proti cenzuře

Cenzuře se ve svém díle věnoval francouzský sociolog a antropolog Pierre Bourdieu. Popsal, že „cenzura je vždy tím dokonalejší a neviditelnější, říká-li každý činitel čistě jen to, co je ke sdělení povoleno“ (2012, str. 53). Pokud ovšem k tomu nedochází, pak „mezi nejúčinnější cenzury patří ty, které vylučují určité činitele z komunikace“ (2012, str. 53). Dále však popisuje, jak je možné cenzuru obejít. Mezi možné přístupy patří asociace a aliterace. Díky těmto podobnostem zejména ve formě a fonetice si lze vytvořit asociace, díky kterým je možné, že na povrch vyjde skrytý obsah. Skrytý obsah lze také sdělit tím, že jednotlivé prvky nebo celá slovní spojení zařadíme do širšího kontextu vztahů. Tím se změní sdělení, ale forma zůstane stejná.

V neposlední řadě autor může využívat hlavně možnosti různých interpretací svého díla. Dva různí čtenáři totiž mohou v jednom díle spatřovat jinou myšlenku. Dochází k tomu díky rozdílnému prostředí, různé míře vzdělání nebo okruhu zájmů čtenáře. Interpretace je tedy autorovým nejsilnějším nástrojem, jak zapůsobit na své cílené čtenáře (Bourdieu, 2012, str. 76).

2.3 Hlavní témata cenzury

Zatímco západní polovina světa se po druhé světové válce přiklonila k modelu liberální cenzury, který je založený na racionalismu a z něj vycházejících přirozených právech člověka, druhá polovina světa pokračovala podle vzoru Sovětského svazu autoritářský model založený na uplatňování absolutní moci.

Tato cenzura sledovala hlavně tyto oblasti:

- Politická oblast: bylo potřeba, aby byly potlačeny výtky vůči politickým postupům vlády, kritika Sovětského svazu nebo chvála západního světa;
- náboženská oblast: státy podléhající komunistické ideologii nepodporovaly náboženství, protože ho vnímaly jako symbol starých pořádků;
- hospodářská oblast: zabraňovalo se příjmu informací ze západu, ale také negativním zprávám o nedostatečném hospodářství ve vlastní zemi,

příkladem může být hladomor na Ukrajině, o kterém velká část obyvatel v Sovětském svazu nevěděla nebo neznala jeho rozsah;

- mravnostní oblast: nakladatelství kupříkladu odmítalo vydávat knihy, které nedosahovaly požadovaných morálních měřítek.

Socialistické státy používaly cenzuru jako zcela legální prostředek. Pravda pro ně byla jenom jedna – „objektivní pravda třídního vidění světa“ (Reifová, 2004, str. 27). Cenzura pod vlivem marxisticko-leninské ideologie zajišťovala, že nedocházelo k žádným rozdílům mezi veřejně známými zkušenostmi a jedinou státem uznávanou ideologií.

2.4 Cenzura v Sovětském svazu

Literární cenzuře v Sovětském svazu se ve své práci z roku 1977 věnoval Maurice Friedberg. Po pádu komunismu pak stejné téma zkoumala Samantha Sherry, která svoji práci vydala v roce 2012. Friedberg v předmluvě své knihy poznamenal, že tomuto tématu se nikdo dostatečně nevěnuje (1977, str. 1). O více než třicet let později však Sherry napsala, že chybí výzkum cenzury, která byla prováděna v Sovětském svazu (2012, str. 30). Této oblasti se tedy nedostává dostatečné pozornosti a data z těchto let nejsou jasná.

Za vlády Stalina v Sovětském svazu byla jeho moc pevně ukotvena i důrazem na ruské hodnoty a kulturu. Teprve po jeho smrti v roce 1953 se situace v Sovětském svazu uvolnila. Od roku 1955 tak začal knižní trh objevovat i západní autory. Čtenářům se najednou dostalo velkého množství knih oblíbených na západě, které se před tím do SSSR nikdy nedostaly. Tato díla byla často vyprodána během několika málo hodin (Friedberg, 1977, str. 8).

Sovětská vláda se snažila zachovat si v zahraničí tvář. Mezi sovětské levicové autory tedy zařazovala známé západní autory (Sherry, 2012, str. 34). Stejně jako v komunistickém Československu, tak i v Sovětském svazu byl knižní trh ovládaný vládou. Nakladatelství se přímo zodpovídala ministrům a než se knihy mohly dostat na pult ke čtenářům, byly podrobeny několikastupňové kontrole. Když kniha prošla kontrolami a byla schválena i s překladem, málokdy byla vládou znovu zakázána. Knihy, které však byly považovány vládou za neslučitelné se státní ideologií, se často nedostaly ani k překladatelům.

Mezi nejvíce publikované autory patřil Jack London a Charles Dickens. Z tehdejších současníků pak sovětská vláda vybírala levicově orientované autory, kteří se svém díle věnovali problémům v Americe a v celé západní civilizaci. Mezi oblíbené autorky patřily sestry Brönteovy. Román *Jana Eyrová*, která popisuje nespravedlivé zacházení se sirotkem i život v sirotčinci, kde děti fyzicky trestali, vyšla v ruském jazyce v počtu více jak milion výtisků, dále pak byla ještě přeložena do estonštiny, litevštiny a arménštiny. Tehdejší kritici knihu popsali jako příběh o ženě, která se postaví sociální nespravedlnosti, obhájí si svoji nezávislost a důstojnost (Friedberg, 1977, str. 162).

K dalším publikovaným autorům patřil Upton Sinclair, Ernest Hemingway, William Faulkner a John Steinbeck. Sovětská vláda vybírala takové autory, kteří západní svět často za něco kritizovali, a tak se stávalo, že takový autor byl více známý v Sovětském svazu než v zemi, kde žil a publikoval. Kvůli tomu ovšem měli čtenáři o Americe zkreslenou představu. Viděli ji jenom jako zemi plnou sociálních problémů, útlaků Afroameričanů a pronásledování levicově orientovaných občanů (Sherry, 2012, str. 82).

Friedberg ve své knize odhaluje, že sovětská vláda se nesnažila získat od autorů souhlas k překladům a jejich díla bez jejich vědomí často zredukovala nebo pozměnila, aby byla v souladu s vládní propagandou (1977, str. 22).

Sovětští čtenáři byli nejdříve na školách seznámeni s ruskou literaturou shodnou s vládní ideologií. Teprve poté mohli poznat zahraniční autory. Friedberg publikoval studii, která se zaměřuje na různé vrstvy sovětské společnosti, a zjišťuje, že pouze univerzitní studenti dávají přednost poválečné zahraniční literatuře před sovětskými knihami. Mezi populární zahraniční autory patřil Erich Maria Remarque, Ernest Hemingway, Ray Bradbury, J.D. Salinger nebo H. G. Wells (1977, str. 70–73).

O nežádoucí autory neměla sovětská vláda nouzi. Přední místo mezi nimi měl autor *1984* a *Farmy zvířat* George Orwell, obě knihy jsou antitotalitně a antisocialisticky laděné. Také bývalý člen komunistické strany André Gide po návštěvě Ruska stáhl svoji podporu SSSR a díky tomu se dostal na seznam zakázaných autorů. Když zemřel, ruské noviny otiskly titulky: „Mrtvola zemřela!“ (Friedberg, 1977, str. 261).

Pojmem „nesvatá trojice“ označuje Friedberg ve své knize France Kafku, Jamese Joyce a Marcela Prousta, které Sovětský svaz vnímal jako nákazu modernismem. Zvláště pak Kafka byl ve velké nemilosti. Sovětský kritik napsal, že jeho „jméno je spojené se vším zpátečnickým“ (1977, str. 272).

Za povšimnutí stojí případ ruského překladatele Igora Romanoviče, který přeložil části románu *Odysea* od Jamese Joyce. Joyce byl ale tehdy v nepřízni ruské vlády, tehdejším politikem Karlem Radkem byl označen za autora patřícího ke skupině „nenaši“, nepatřil tedy k podporovatelům sovětské myšlenky. Radek knihu popsal jako malicherné a nesouvislé dílo buržoazie, které zcela ignoruje myšlenku irského republikanismu a místo toho se zaměřuje na obyčejné životy nevýznamných lidí. V reakci na Radkovu kritiku byly všechny části knihy stáhnuty z literárních časopisů a Joyce se až do sedmdesátých let zařadil na seznam zakázaných autorů. Igor Romanovič, který se na překladu podílel, byl navíc v roce 1937 zatčen, uvězněn a odvezen do pracovního tábora, kde i následně zemřel (Sherry, 2012, str. 93).

2.5 Autocenzura

Autocenzura je v literárním světě běžnou praxí. Autor často musí ze svého díla vynechat některé části, aby byl atraktivní pro nakladatelství a bylo možné jeho knihu vydat.

K autocenzuře docházelo i v minulém století na obou stranách fronty studené války. Autoři z obav před konfiskací nebo ze zákazu vydání knihy sami do svých děl zasahovali a případně tak ubírali na politické zprávě, kterou chtěli sdělit (Kosák, 2014, str. 105).

Autor může ovšem k autocenzuře přistoupit na základě vnějších kritérií, jakými jsou reakce kritiků a čtenářů. Lucie Zimová studovala tento jev v díle Arnošta Lustiga tak, že porovnávala první vydání jeho knih s těmi pozdějšími. Při srovnání novely *Dita Saxová* se ukáže:

V první verzi (z roku 1962) je Ditina sebevražda vnímaná jako subjektivní vítězství, neboť v ní hrdinka nalézá východisko. V této verzi vypravěč neříká přímo, zda se jednalo o sebevraždu, to čtenář odhaduje pouze na základě Ditiných myšlenek. Kritici považovali konec novely za nemotivovaný a nelogický.... V nové verzi (z roku 1997) již není pro

Ditu smrt únikem, ale přijetím danosti, projevem nelitování se a zároveň je již Ditina sebevražda vyjádřena vypravěčem přímo.

(2014, str. 161, 162)

Zimová dochází k závěru, že se v případě Lustiga může jednat pouze o konkretizaci, protože se jeho knížky zaměřují na mladší a zahraniční čtenářstvo. Na řadu věcí se také s odstupem času může dívat jinak (2014, str. 163). I to však může být podoba autocenzury.

III ERNEST HEMINGWAY OČIMA CENZURY

3.1 Stručné představení knihy *Komu zvoní hrana*

Ernest Hemingway jako mnoho jiných představitelů autorů ztracené generace bojoval na frontě první světové války v Itálii. Tuto zemi si také zamiloval, ale poté, co se nejistota v Evropě začala stupňovat a Itálie se dostala do područí Mussoliniho, oblíbil si Hemingway jiný evropský stát – Španělsko.

Značnou část třicátých let minulého století strávil právě tam. Lidé, s kterými se v té době stýkal, jako byla Martha Gellhornová, jeho třetí žena, Luis Quintenilla a sovětský novinář Michail Koltsov, značně ovlivnili jeho tehdejší tvorbu.

Hemingway měl ve válkou zničeném Španělsku jedinečnou možnost sbírat materiál pro svoji další knihu. S Marthou Gellhornou dokonce strávil několik dní v koňském sedle na horách Guadarrama. V roce 1937 se mu také povedlo to samé, co jeho hlavní postavě v knize *Komu zvoní hrana*, když odpálil most (Josephs, 1996, str. 225, 226).

Po skončení španělské občanské války, odjel Hemingway v roce 1939 na Kubu, kde následujícího roku dopsal jeden ze svých neúspěšnějších románů, *Komu zvoní hrana*. Je to příběh o mladém Američanovi Robertovi Jordanovi, který se připojí k mezinárodním brigádám v boji proti fašistickému diktátorovi Frankovi.

Hemingway si v knize pracuje s autobiografickými prvky, vlastními vzpomínkami na válkou zmítané Španělsko, otázkou smrti, sebeobětování i sebevraždy. Nevyhýbá se ani genderové otázce, protože představí dvě silné ženské postavy, z nichž zvláště Pilar, která partyzánskou skupinu vede, se jeví jako velmi odvážná (Sanderson, 1996, str. 187).

Zajímavým prvkem knihy jsou myšlenkové pochody Roberta Jordana, které čtenáři například odhalí, že on se sám nehlasí k žádné politické myšlence, i přes to, že bojuje na levicové straně španělské občanské války spolu s komunisty. Hemingway tuto myšlenku dále v knize rozvádí. Z postojů Jordana je vidět, že i když s takovými názory do Španělska nevstupoval, nakonec doopravdy cítil, že na druhé straně nejsou jenom fašisti, ale také lidé, jako je on sám.

3.2 Ernest Hemingway a cenzura

3.2.1 Hemingwayovy politické názory

Ernest Hemingway se netajil svými levicovými názory. Byl to zapřísáhlý antifašista, který se nebál postavit se fašismu i na frontě válek probíhajících v první polovině dvacátého století v Evropě. I přesto se cenzura jeho dílům nevyhnula.

Politickým názorům Hemingwaye se ve své práci více věnuje Kenneth Kinnamon, který z osobní korespondence Hemingwaye i jeho přátel vyvozuje politického názory spisovatele. Někteří literární kritici Hemingwaye odsoudili jako loutku komunistů, ale Kinnamon ukazuje, že Hemingway věděl, jaké jsou jeho názory. Politikům nevěřil a nesnášel jejich snahu voliče přitáhnout pomocí patriotismu a nacionalismu. Nebál se poukázat na chyby vlády a k lidem, které kritizoval, patřil například Winston Churchill, Ezra Pound, Dwight Eisenhower nebo senátor Joseph McCarthy (1996, str. 157, 158).

Svému příteli ale v roce 1932 napsal, že nemůže být komunist, protože nesnáší tyranství a nemůže vystát jakékoli větší vládní uspořádání, než je vesnice. O něco později se také označil za anarchistu a svému ruskému překladateli a příteli v jedné osobě napsal, že nemůže být komunist, protože věří ve svobodu a naprosté minimum vládních zásahů (Kinnamon, 1996, str. 158, 159).

Kinnamon také poukazuje na to, že Ernest Hemingway nechodil k volbám. Jediný volební lístek hodil socialistickému kandidátovi na prezidenta v roce 1932 Eugenovi Debsovi, pracovníku na železnici, organizátorovi odborů, který byl v době voleb ve vězení (1996, str. 159).

Na druhou stranu k jeho blízkým přátelům patřil například komunistický reportér Michal Koltsov a komunistický revolucionář Luis Quintenilla, kterého podporoval, když byl ve Španělsku uvězněn. Finančně také podporoval španělské i kubánské komunisty (Kinnamon, 1996, str. 167). Na adresu komunistů se vyjádřil pochvalně, obdivoval jejich vytrvalost, a to se i odrazilo v některých z jeho děl. Americká vláda ho až do jeho smrti také bedlivě sledovala, jestli nevyvíjí protivládní aktivitu.

3.2.2 Cenzura Hemingwayova díla

Cenzuře Hemingwayova díla během komunistického režimu v Československu se budu více věnovat v následující části. Nyní se zaměřím na poznatky zjištěné o cenzuře jeho díla v Sovětském svazu, ke kterému vzhlížely ostatní státy pod komunistickou nadvládou.

V předchozích částech jsem ukázala, že Hemingwayovy knihy se v Sovětském svazu vydávaly. Patřil dokonce k oblíbeným autorům tehdejší doby. V letech 1955-1965 se dokonce se sedmi knihami stal nejpřekládanějším autorem v Sovětském svazu (Sherry, 2012, str. 282). Sherry ovšem uvádí, že i tak sovětská spisovatelka a amerikanistka Raisa Orlova prohlásila, že Hemingwaye museli cenzurovat, jinak by jeho knihy nemohli vůbec vydávat (2012, str. 62). Pod sovětskou cenzurou je ovšem potřeba představit si nejen vynechávání jistých informací nebo celých vět, ale i ideologické přepisování textu tak, aby byl v souladu s vidinou ideální společnosti.

Příkladem je, když se sovětské úřady zaměřily na *Pátou kolonu*, jedinou divadelní hru, kterou Hemingway napsal. Zcela vypustily první scénu druhého aktu, kde se postavy baví o popravách vykonaných republikány, kam se řadili i španělští komunisté. Z rozhovoru vyplývá, že popravené, mezi které patřili fašisti, nepřátelští vojáci, ale i katoličtí kněží, a dokonce i někteří nevinní lidé, jedna z postav obdivovala, protože umřeli s odvahou (Friedberg, 1977, str. 37).

Sherry uvádí příklad pozměnění v románu *Fiesta*, kde Hemingway pracuje s deziluzí své generace. V originálu použil autor výraz „faggot“, když mluvil o Abrahamu Lincolnovi. V překladu je ale použito výrazu „гомосексуалист“, tedy homosexuál. V cílovém jazyce tedy výraz ztrácí na urážlivosti a nabírá téměř medicínského dojmu (2012, str. 138). V téže knize je navíc v překladu téměř zcela odstraněn židovský původ jedné z postav (Sherry, 2012, str. 188).

Jako třetí příklad cenzury v překladu této knihy uvádí Sherry scénu, kdy postavy sledují ve Španělsku průvod. Popis si dělá legraci ze dvou sovětských ideálů, a to jsou revoluce a dělníci. Původní text byl v překladu značně zkrácen a zcela zbaven problematických částí (2012, str. 222, 223).

3.2.3 Cenzura knihy *Komu zvoní hrana*

V této části budu vycházet z výzkumu Maurice Friedberga, který knihu *Komu zvoní hrana* zkoumal v originále, ze samizdatového překladu i z oficiálního cenzurovaného překladu vydaném v roce 1968.

Friedberg přichází se zjištěním, že oficiální ruská verze se snažila překlad zbavit zcela nebo alespoň částečně vulgarismů. Ruské překlady se vyznačovaly tím, že se zásadně překládalo vše. Proto je tedy s podivem, že dvě španělské věty nebyly přeloženy, pouze opatřeny poznámkou, že se jedná o nadávky. Tyto dvě věty „*Me cago en su puta madre*“ (doslova: *Seru na tvou kurevskou matku*) a „*Hijo de la gran puta*“ (doslova: *zkurvysyne*) jsou silné španělské vulgarismy, které sovětská cenzura nechala ve formě, které většina čtenářů nerozuměla (1977, str. 31).

Jeho studie také ukazuje, že se cenzura zaměřila na scény s komunisty, kteří v knize vystupují. Jejich záporné sklony jsem v překladu zjemněné nebo zcela vynechané.

General Golz v originále říká: „*I never think at all. Why should I? I am General Sovietique. I never think. Do not try to trap me into thinking.*“ Poslední tři věty jsou ovšem z překladu zcela vynechány (1977, str. 44). O několik kapitol později hlavní postava přemýšlí o komunistickém reportérovi Karkovovi. Část, kdy Jordan odhalí, že Karkov má nejen milenku, ale i dvě manželky, je v překladu taktéž vynechána (1977, str. 45).

Zajímavý je také zásah cenzury v případě, kdy Jordan popisuje práci Karkova. Podle Jordana je Karkov ve spojení přímo se samotným Stalinem, a tak je jedním ze tří nejdůležitějších lidí ve Španělsku. V překladu do ruštiny však byla vynechána informace, že se jednalo o jednoho ze tří lidí, a tak jen zbylo, že byl ve Španělsku nejdůležitějším (Friedberg, 1977, str. 44).

IV POROVNÁNÍ ČESKÝCH PŘEKLADŮ

KOMU ZVONÍ HRANA

4.1 Představení českých překladů

V praktické části práce analyzuji čtyři české překlady románu *For Whom the Bell Tolls*. Kniha do dnešního data vyšla celkem desetkrát, jak ukazuje následující výčet sestavený pomocí databáze Národní knihovny:

Překladatel:	Rok vydání a nakladatelství:
Alena Sonková a Zora Zinková	1946, František Borový
Alena Sonková a Zora Zinková	1947, Fr. Borový
Alois Humplík	1958, Naše Vojsko
Jiří Valja	1962, Mladá fronta
Jiří Valja, upravila Marie Fojtová	1970, Odeon
Jiří Valja, upravila Marie Fojtová	1977, Svoboda
Jiří Valja, upravila Marie Fojtová	1982, Naše vojsko
Jiří Valja, upravila Marie Fojtová	1987, Vyšehrad
Jiří Valja	2000, Euromedia Group – Knižní klub
Jiří Valja	2016, Odeon

První zkoumaný překlad románu byl vydán v roce 1946 nakladatelstvím Fr. Borovský. Tedy dva roky před nástupem komunistů k moci a jenom šest let po vydání originálu. Na jeho vzniku se podílela překladatelská dvojice Alena Sonková a Zora Zinková, o kterých není dostupných mnoho informací. Tuto překladovou verzi jsem si vybrala, protože jako jediná nevznikala během komunismu.

Spisovatel, redaktor a publicista Alois Humplík je autorem překladu vydaného roku 1958 nakladatelstvím Naše Vojsko. K tomuto překladu bylo v knize vytištěno i pojednání Jaroslava Schejbala o Hemingwayově tvorbě, poznámka historika Františka Kružíka a vysvětlivky pro české čtenáře. Jak Schejbal, tak i Kružík vyzdvihují práci mezinárodních brigád a levicové ideály.

Třetí analyzovaný překlad byl vydaný v roce 1982. Jedná se upravenou verzi překladu Jiřího Valji z roku 1962. Marie Fojtová je na začátku překladu uvedena

jako ta, která provedla úpravy. Jiří Valja, vlastním jménem Josef Bubeník, byl český překladatel, spisovatel, redaktor a také rektor Karlovy univerzity v Praze. I v této knize je otištěno pojednání a Hemingwayovi a jeho vztahu ke Španělské občanské válce.

Čtvrtá kniha je nejnovější vydání této knihy na trhu. Autorem je opět Valja, ale jedná se už o sedmé vydání překladu z roku 2016 pod nakladatelstvím Odeon. Jako odpovědný redaktor je uvedený Jindřich Jůzl.

Originál, se kterým pracuji, vyšel v roce 2004 pod nakladatelstvím Arrow Books v Londýně.

4.2 Představení metodologie

Na základě kritického zhodnocení odborné literatury jsem vytvořila výčet témat, která jsou citlivá z hlediska cenzury. Jedná se o oblast mravnostní, náboženskou a politickou. Nejprve jsem v originále určila pasáže, které se těchto oblastí týkají. Tyto části textu jsem dohledala v analyzovaných překladech a následně je popsala a komentovala z hlediska zásahů do textu, které byly nebo mohly být motivovány cenzurou. Pasáže uvádím v tabulkách s odkazy na čísla stran v publikovaných textech. Komentované části textu jsou zvýrazněny tučným písmem. Soustředím se na porovnání originálu s dvěma komunistickými překlady. Na třetí překlad, který byl pořízen před nástupem komunismu, se obracím okrajově, abych ukázala, jak byl daný problém řešen před možnými cenzurními zásahy. Vydání Valjova překladu z roku 2016 uvádím pouze v případech, kdy jsem zaznamenala nejasnosti ve vydání z roku 1982. Zobecnění získaných poznatků formuluji v *Závěrech*.

4.2.1 Mravnostní zásahy

Nejprve se zaměřím na zásahy, které byly provedeny nebo by mohly být provedeny ve snaze „povýšit morálku občanů socialistického státu“. Do této části spadají pasáže popisující pohlavní styk, sexualitu, homosexualitu nebo obsahující vulgární slova.

K zajímavému úkazu dochází při rozhovoru Marie s Robertem Jordanem ve třinácté kapitole. Dívka se v té chvíli netají, že by byla ráda, kdyby se Robert s ní rozhodl zůstat.

<p>Originál (strana 167)</p>	<p>He did that feeling her cropped hair soft and flattening and then rising between his fingers and he put both hands on her then rising between his fingers and he put both hands on her head and turned her face up to his and kissed her.</p> <p>“I like to kiss you very much,” she said. “But I do not do it well.”</p> <p>“Thou hast no need to kiss.”</p> <p>“Yes, I have. If I am to by thy women I should please thee in all ways.“</p> <p>“You please me enough. I would not be more pleased. There is no thing I could do if I were more pleased.”</p>
<p>Humplík (strana 160)</p>	<p>Pohládil ji a cítil, jak se mu její hebké, ostříhané vlasy mezi prsty pokládají a zase narovávají, a vzal její hlavu do dlaní a otočil její tvář k sobě a políbil.</p> <p>„Líbám se moc ráda,“ řekla. „Ale neumím to dobře.“</p> <p>„Nemusíš se přece líbat.“</p> <p>„Ano, musím. Když mám být tvou ženou, musím se ti líbit ve všem.“</p> <p>„Moc se mi líbíš. Víc se mi už ani líbit nemůžeš. Nevím, co by se na tobě mohlo líbit ještě víc.“</p>
<p>Valja, 1982 (strana 144)</p>	<p>Pohládil ji a ucítil, jak jsou její krátce ostříhané vlasy hebké, jak se podvolují a pak se mu zase mezi prsty narovávají, a pak jí položil obě ruce na hlavu, otočil ji obličejem k sobě a políbil.</p> <p>„Líbám tě moc ráda,“ řekla. „Ale moc to neumím.“</p> <p>„Vždyť mě líbat nemusíš.“</p> <p>„Ano. Musím. Jestli se mám stát tvou ženou, tak bys měl se mnou být spokojený ve všem.“</p> <p>„Vždyť jsem s tebou spokojený. Víc ani nechci. Kdybych s tebou byl ještě víc spokojený, tak už nevím, co bych dělal.“</p>

Zatímco Valja se s překladem vypořádala bez problému, u Humplíka dochází k významovému posunu. Použitím slovesa *líbit se* ztrácí překlad sexuální narážku, kterou se Maria očividně snažila vyjádřit.

K podobné záležitosti dochází v osmé kapitole, kdy Robert s Marií stráví noc a následující den to v konverzaci zmíní další postava Rafael.

Originál (strana 84)	“Thou asket me to také things seriously? After what thou didst last night? When thou needed to kill a man and instead did what you did? You were supposed to kill one, not make one! “
Sonková a Zinková (strana 107)	„Ty mi říkáš, abych to bral vážně? Po tom, co jsi udělal včera večer? Když si měl zabít člověka a místo toho? Zabít člověka jsi měl, ne nového udělat! “
Humplík (strana 83)	„Mně budeš říkat, abych bral něco vážně? Po tom, cos udělal v noci? Když si místo toho, abys jednoho chlapa zabil, dělal tamto? Měl jsi jednoho zabít, a ne dělat něco jiného! “
Valja, 1982 (strana 74)	„Ty chceš na mně, abych bral věci vážně? Po tom, cos provedl včera večer? Když bylo zapotřebí jednoho chlapa zabít, a ne zadělávat na nového! “

I tentokrát Humplík zbavuje překlad sexuální narážky. V této verzi se dokonce může zdát, že Rafael ani nevěděl, co Robert předchozí noc dělal. Těžko si lze totiž představit, že jeho postava, která se nebojí říct nic na rovinu, by se v tomto případě zdráhala něco poznamenat.

K zajímavému úkazů dochází při volbě vulgarismů. Hemingway totiž v knize často používá spojení *I obscenity in the milk of your* a poté doplní předmět. Tato fráze vychází z překladu jedné z nejvulgárnějších španělských nadávek *Me cago en la leche de la puta que te date la luz* (doslova: *Seru do mlíka té kurvy, co tě porodila*). Díky převedení do angličtiny ovšem nezní pro anglofonní čtenáře tak vulgárně, jak ji vnímají rodilí španělští mluvčí.

Originál (strana 117)	“ <i>Arriba Espana!</i> Down with the miscalled Republic and I obscenity in the milk of your fathers. “
Sonková a Zinková (strana 148)	„ <i>Arriba Espana!</i> At’ zhyne zasraná Republika a seru na děti vašich otců! “
Humplík (strana 114)	„ <i>Arriba Espana!</i> Pryč s vaší zlodějskou Republikou! Seru vám na ni! “

Valja, 1982 (strana 102)	„ <i>Arriba Espana. At' zhyne ta vaše nechci říct jaká republika a to vaše potentovaný plemeno s ní!</i> “
Valja, 2016 (strana 129)	„ <i>Arriba España. At' zhyne ta vaše nechci říct jaká republika a to vaše potentovaný plemeno s ní!</i> “

První dva překlady jasně vyjádřily myšlenku, co dva opilci při masakru fašistů v malém městě vykřikovali. Valja z roku 1982 na druhou stranu značně ubírá na vulgaritě i atmosféru toho zoufalého okamžiku popsaného v desáté kapitole. Není věrohodné, že by dva zcela opilí útočníci projevili takovou zdrženlivost, aby si hlídali svoji slovní zásobu. Spíš dochází k zmírnění textu „pro dobro čtenářů“. Toto zjemnění zůstává i ve vydání z roku 2016.

Kde ovšem cenzura překvapivě nezasáhla, je ukázka z dvanácté kapitoly, kde Pilar rozebírá svoji náklonost k Marii, a přitom odkazuje na téma v komunistu tabuizované – homosexualitu.

Originál (strana 162)	<p>“He can have thee,” Pilar said and ran her finger around the lobe of the girl’s ear. “But I am very jealous.”</p> <p>“But Pilar,” Maria said. “It was thee explained to me there was nothing like that between us.”</p> <p>“There is always something like that,” the woman said.</p> <p>“There is always something like something that there should not be. But with me there is not. Truly there is not. I want thy hapiness and nothing more.”</p> <p>Maria said nothing but lay there, trying to make her head rest lightly.</p> <p>“Listen, <i>guapa</i>,” said Pilar and ran her finger now absently but tracingly over the contours of her cheek. “Listen, <i>guapa</i>, I am not <i>torillera</i> but a woman made for man. That is true. But now it gives me pleasure to say thus, in the daytime, that I care for thee.”</p>
Sonková a Zinková (strana 203)	<p>„Může tě mít,“ řekla Pilar a nehleděla na něho ani na ni. „Já jsem tě nikdy nechtěla mít. Ale žárlím.“</p> <p>„Ale Pilar,“ řekla Maria. „Ty sama jsi mi vysvětlila, že mezi námi není nic takového.“</p>

	<p>„Vždycky je něco takového,“ řekla Pilar. „Vždycky se něco podobá tomu, co by nemělo být. Ale se mnou to tak není. Opravdu ne. Já chci tvé štěstí, nic jiného.“</p> <p>Maria mlčela, jen ležela a snažila se, aby její hlava netížila.</p> <p>„Poslyš, <i>guapa</i>,“ řekla Pilar a přejela prstem roztržitě, ale přesně obrys jejích tváří. „Poslyš, <i>guapa</i>. Mám tě ráda a on tě může mít, nejsem žádná tortillera, jsem ženská, dělaná pro mužské. To je pravda. Ale teď mi to dělá radost říci tady za bílého dne, že tě miluji.“</p>
<p>Humplík (strana 154, 155)</p>	<p>„Může tě mít,“ trvala na svém Pilar a přejela dívce prstem po ušním boltci. „Ale velice žárlím.“</p> <p>„Ale Pilar,“ bránila se dívka, „sama jsi mi přece řekla, že mezi námi nic takového neexistuje.“</p> <p>„Vždycky existuje něco takového,“ pravila žena. „Vždycky existuje něco takového, co by nemělo být. Ale u mě to takové není. Opravdu není. Chci tvé štěstí, a nic víc.“</p> <p>Marie neřekla už nic a jen ležela, snažíc se, aby její hlava Pilar netížila.</p> <p>„Poslyš, <i>guapa</i>,“ pokračovala Pilar a přejala dívce roztržitě, ale zkoumavě po obrysech tváře. „Poslyš, <i>guapa</i>, já tě miluju, ale přesto tě může mít. Nejsem žádná <i>toritllera</i>, ale ženská stvořená pro mužské. To je pravda. Ale teď mi dělá potěšení, mohu-li za bílého dne říct, že o tebe stojím.“</p>
<p>Valja, 1982 (strana 139, 140)</p>	<p>„Může tě mít,“ opakovala Pilar a přejela dívce prstem kolem ušního lalůčku. „Ale moc žárlím.“</p> <p>„Ale Pilar,“ řekla dívka. „Přece jsi mi sama vysvětlovala, že mezi námi nic takového není.“</p> <p>„Něco takovýho je vždy všude,“ odpověděla žena.</p> <p>„Vždycky je všude něco, co by tam být nemělo. Ale u mě to tak není. Opravdu ne. Chci jenom tvoje štěstí a nic jinýho.“</p> <p>Maria neodpověděla, ale ležela a snažila se, aby její hlava Pilar netížila.</p>

	„Poslyš, <i>guapa</i> ,“ řekla Pilar a přejela jí prstem zamýšleně, ale pozorně po okrajích tváří. „Poslyš, <i>guapa</i> , já tě mám ráda a on tě může mít, já nejsem žádná <i>tortillera</i> , ale ženská pro mužský. Tak je to. Ale teď za bílýho dne se mi ti chce říct, že mi jseš milá.“
--	---

Obě zvýrazněné části, které by z mého pohledu mohly představovat pro komunistickou společnost riziko a podle tehdejších pravidel by byly pravděpodobně zcenzurovány, byly ponechány. První zvýrazněná věta ukazuje, že se mezi nimi něco podobného rozhovoru odehrávalo a že Maria možná k Pilar cítila něco víc a potřebovala, aby jí Pilar vysvětlila, že pro ni to tak není.

Slovo *tortillera* je španělský výraz pro lesbickou ženu. V komunistickém Československu nebylo moc velké povědomí o homosexualitě, ani se toto téma nezmiňovalo na školách či v médiích. Celá tato problematika byla považována za tabu, v Sovětském svazu byla dokonce homosexualita zakázána zákonem. Domnívám se tedy, že toto slovo mohlo v překladech zůstat jenom díky tomu, že je uvedeno ve španělštině, které většina čtenářů vyrůstajících za železnou oponou nerozuměla.

4.2.2 Náboženské zásahy

Kniha *Komu zvoní hrana* není dílem náboženským, přesto v ní Hemingway zapracoval několik nábožensky založených úvah. V knize se také často řeší střet převážně ateistických republikánů s katolicky zaměřenými fašisty. Zasazením děje do historicky katolického Španělska dochází k tomu, že i postavy, prohlašující, že v Boha dávno nevěří, používají biblické obraty a idiomy.

Komunistická strana se nikdy netajila tím, že náboženství ani křesťanství nepodporovala. Zejména pak v padesátých letech, kdy vznikal Humplíkův překlad, docházelo k pronásledováním kněžích i obyčejných věřících.

V šestnácté kapitole se opilý Pablo snaží vysvětlit, že lituje krutostí, kterých se dopustil na začátku války na fašistech, a jeho žena Pilar mu odpovídá idiomem z Bible.

Originál (strana 217)	“You heard me,” Pablo said. “I would restore them all to life.”
--------------------------	---

	„ And then you would walk on the water ,“ Pilar said.
Humplík (strana 205)	„Slyšels mě,“ nedával se přivést z rovnováhy Pablo. „Všechny bych je přivedl znovu k životu.“ „ A pak by ses mohl jít oběsit ,“ řekla na to Pilar.
Valja 1982 (strana 185)	„Tak, tak,“ řekl Pablo. „Všem bych jim vrátil život.“ „ A pak bys krácel po vodě ,“ odpověděla Pilar.

Pilar v originále odkazuje na příběh z evangelií, kdy Ježíš, který mohl navracet životy, krácel po vodě. Jinými slovy, Pablovi říká, že není spasitel, že by nikdy nedokázal někoho vzkřísit a že jenom naprázdno mluví. To se zcela ztrácí v Humplíkově překladu. Tím, že odstranil biblickou referenci, zůstala v odpovědi Pilar jenom podrážděnost.

V desáté kapitole pak dochází k další zajímavé změně. Když Pilar popisuje scénu rozestoupení útočníků zabíjející fašisty, říká:

Originál (strana 110)	“He placed them in two lines as you would place men for rope pulling contest, or as they stand in a city to watch the ending of bicycle road race with just room for the cyclist to pass between, or as a man stood to allow the passage of a holy image procession .“
Humplík (strana 108, 109)	„Postavil je tam, jako kdybys postavil muže k přetahování lanem, nebo jako když v městě pozorují konec nějakého silničního cyklistického závodu a nechají mezi sebou jen tolik místa, aby cyklisti mohli projet, nebo jako když se rozestoupí lidé, aby nechali mezi sebou projít procesí s Panenkou Marií .“
Valja, 1982 (strana 96)	„Postavil je do dvou řad, jako by rozestavoval chlapy při závodu v přetahování lanem, nebo jako když lidi stojí někde ve velkém městě a pozorují finále nějakého silničního cyklistického závodu a nechávají právě tolik místa, aby cyklisti mohli projet, nebo jako stojí lidi, když mezi nimi prochází procesí se svatým obrázkem .“
Valja, 2016 (strana 122)	„Postavil je do dvou řad, jako kdyby rozestavoval chlapy při závodu v přetahování lanem, nebo jako když někde ve

	velkým měště stojej a pozorujou finále nějakýho silničního cyklistickýho závodu a nechávaj cyklistům jen tolik místa, aby mohli projet, nebo jako stojej lidi, když mezi nima prochází procesí se svatým obrazem. “
--	--

Hemingway odkazoval na procesí během velikonočního svatého týdne, které je v katolicky založených státech, ke kterým se řadí i Španělsko, časté. Během tohoto procesí se prochází nejčastěji s modelem ukřižovaného Krista vepředu, aby se mu tím vzdala pocta.

Humplík ve svém překladu vyznačenou pasáž přeloží jako *procesí s Panenkou Marií*. To lze považovat za neúplnou znalost problematiky, ale může to být i politicky motivováno, přece jenom se jednalo o upření důležitosti křesťanského spasitele. V překladu Valji dochází k ještě výraznějšímu oslabení.

4.2.3 Politické zásahy

Politicky motivovaných zásahů jsem v překladech odhalila nejvíc. V této práci se ovšem zaměřím na pouze ty nejzajímavější a pro můj výzkum nejdůležitější. Při zkoumání jsem se zaměřila hlavně na zmínky o komunistické straně, komunismu, Sovětském svazu nebo na vnímání některých levicových postav, které kniha předkládá.

Již v předchozí části jsem odkazovala na Friedberga, který ve své knize zkoumal překlad *Komu zvoní hrana* do ruštiny. Popisuje situaci, kdy se čtenáři seznamují se sovětským generálem Goltzem. V ruštině byl překlad této pasáže významně upraven. Je zajímavé se podívat, jak překlad vypadá v češtině.

Originál (strana 42)	“You never think about only girls. I never think at all. Why should I? I am Général Sovietique . Do not try to trap me into thinking.“
Humplík (strana 15)	„Ty nikdy nemyslíš jen na děvčata. A já nemyslím vůbec. Proč bych měl? Jsem Général Sovietique . Prosím tě, nepřemlouvej mě, abych myslel.“
Valja, 1982 (strana 15)	„Člověk nikdy nemyslí jenom na děvčata. A já nemyslím vůbec. Nač taky? Nepokoušej se mě zlákat, abych začal myslet.“
Valja, 2016	„Člověk nikdy nemyslí jenom na holky. A já nemyslím

(strana 16)	vůbec. Nač taky? Jsem général soviétique. Nepokoušej se mě zlákat, abych začal myslet.“
-------------	--

Tentokrát je to překlad Valji, který se od originálu liší. Zcela vynechává důvod, proč by se měl vojenský velitel domnívat, že nemá myslet. V důsledku toho ani nedává smysl, že ho jeden z jeho podřízených v následujícím rozhovoru, který je ovšem přeložený beze změny, okřikne. Skutečnost, že ve verzi z roku 2016 je už titul sovětského generála doplněn, naznačuje, že se ve vydání z roku 1982 jednalo o cenzuru.

V desáté už zmiňované kapitole dochází k velmi brutálnímu vyhlazení fašistů, které začne zadržením a zavražděním obranné stráže. Před smrtí jsou ještě uráženi Pablem.

Originál (strana 106)	“You murdered of peasants . You who would shoot your own mother.“
Sonková a Zinková (strana 136)	„Ty vrahu sedláků . Ty bys zastřelil vlastní matku.“
Humplík (strana 105)	„Ty vrahu rolníků . Ty, který bys dokázal zastřelit vlastní mámu.“
Valja, 1982 (strana 94)	„Jseš vrah obyčejných lidí . Ty bys zastřelil vlastní mámu.“

Ve výsledku vznikají tři odlišné překlady slova *peasants*. Ani jeden z nich není významově špatně, ovšem slovo *rolník* v komunistickém Československu vyvolává určitou politicky motivovanou představu. Přece jenom byl symbol komunismu srpec a kladivo – znak pro rolníky a dělníky, dvě důležité skupiny občanů ve státu.

V třetí kapitole se Robert baví se starcem Anselmem o nutnosti zabíjet.

Originál (strana 42)	“Nobody does except those who are disturbed in the head,” Robert Jordan said. “But I feel nothing against it when i tis necessary. When it is for the cause. “
Sonková a Zinková (strana 56)	„To nedělá nikdo rád, leda kdo to nemá v pořádku v hlavě,“ řekl Robert Jordan. „Ale necítím žádný odpor, musí-li to být. Když je to pro věc. “
Humplík (strana 45)	„To nedělá nikdo rád, kromě těch, co to nemají v hlavě

	v pořádku,“ mýnil Robert Jordan. „Ale když je to potřeba, když je to pro naši věc, tak se tomu nebráním. “
Valja, 1982 (strana 41)	„To nikdo, až na ty, co to nemají v hlavě v pořádku,“ řekl Robert Jordan. „Ale když je to nutné, tak nejsem proti tomu. Když je to pro věc. “

Jediný Humplík z překladatelů přidává *pro naši věc* a díky tomu mění význam. Důvod, proč zabíjet, totiž přivlastňuje pouze levicové straně a neuznává tím, že na druhé straně mají možná podobné pohnutky.

V jedenácté kapitole postavy potkávají Joaquína ze sousední partyzánské party, který jim popisuje, co se stalo po obsazení města fašisty s jeho rodinou.

Originál (strana 144, 145)	„They were of the left as many others in Valladolid. When the fascist purified the town they shot first the father. He had voted Socialist. Then they shot the mother. She had voted the same. It was the first time she had ever voted. After that they shot the husband of one of my sisters. He was a member of syndicate of tramway drivers. Clearly he could not drive a tram without belonging to the syndicate of tramway drivers. But he was without politics. I knew him well. He was even a little shameless. I do not think he was even a good comrade.
Humplík (strana 138, 139)	„Patřili jako mnozí ve Valladolidu k levici. Nejdřív fašisti zastřelili při městské očištění otce. Volil socialisty. Potom zastřelili matku. Volila stejně. Bylo to prvně, co vůbec volila. Poté zastřelili manžela jedné ze sester. Byl členem syndikátu pro řidiče tramvají. Je jasné, že by nebyl mohl řídit tramvaj, kdyby nepatřil k tomu syndikátu. O politiku se vůbec nezajímal. Znal jsem ho dobře. Byl dokonce trochu drzý. Myslím, že nebyl ani dobrý kamarád. “
Valja, 1982 (strana 125)	„Patřili jako spousta jiných ve Valladolidu k levým. Když fašisti udělali ve městě čistku, zastřelili nejdřív tatínka. Volil předtím socialisty. Pak zastřelili maminku. Taky je volila. Bylo to prvně, co vůbec volila. Potom zastřelili

	manžela jedny mý sestry. Byl členem odborový organizace tramvajáků. Aby mohl řídit tramvaj, musel vstoupit do tramvajový organizace. Ale o politiku se nestaral. Znal jsem ho dobře byl dokonce tak trochu bezcharakterní. Pochybuj, že to byl dobrý soudruh. “
--	--

I když je možné ve slovníku najít překlad slova *comrade* jako kamarád nebo věrný přítel, v tomto případě, když Joaquín mluví o své levicově založené rodině, to zcela nedává smysl. Zvláště když v jiných částech této knihy Humplík toto slovo překládá jako *tovaryšč*. Ostatně i slovo *shameless* ve zvýrazněné pasáži je v jeho překladu poněkud zmírněné oproti originálu, překladu Valji nebo Sonkové a Zinkové (tj. nestydatý). Nabízí se tedy, že k tomuto posunu došlo díky politické angažovanosti cenzorů, kteří nechtěli slovo soudruh spojovat s negativním hodnocením.

Podobně řeší Humplík podobnou situaci i o pár kapitol později, když si Robert v jeskyni mezi ostatními dělá legraci z opilého Pabla.

Originál (strana 212)	“Go with Bacchus,” Robert Jordan said in Spanish. “Who is Bacchus?” Pablo asked. „ A comrade of thine ,“ Robert Jordan said.
Humplík (strana 201)	„Jdi si k Bacchusovi,“ řekl Robert Jordan španělsky. „Kdo je to Bacchus?“ chtěl vědět Pablo. „ Tvůj kumpán. “
Valja, 1982 (strana 181)	„Tak se drž Bakcha,“ řekl Robert Jordan španělsky. „Kdo to je?“ zeptal se Pablo. „ Jeden z tvých soudruhů. “

Bacchus nemohl Dionýsus je řecký polobůh vína a nespoutaného veselí. Je zřejmé, že ten se svojí povahou a změřením jako komunistický soudruh pro Humplíkův překlad nehodí. Jeho překlad má tendenci překládat slovo *comrade*, když je použito pro komunistickou stranu v negativním smyslu, jinou variantou než tou, která se nabízí nejvíc.

Knihy je plná částí, kdy Robert Jordan přemýšlí o světě kolem sebe i o situaci, v které se nachází. Ovšem i jeho myšlenky jsou cenzurními úředníky pozmeněny. Příkladem může být jeho úvaha o chování komunistů.

<p>Originál (strana 171)</p>	<p>Continence is the foe of heresy.</p> <p>How would that premise stand up if he examined it?</p> <p>That was probably why the Communists were always cracking down on Bohemianism. When you were drunk or when you committed either fornication or adultery you recognized your own personal fallibility of that so mutable substitute for the apostole's creed, the party line. Down with Bohemianism, the sin of Mayakovsky.</p> <p>But Mayakovski was a saint again. That was because he was safely dead. You'll be safely dead yourself, he told himself. Now stop thinking that sort of thing. Think about Maria.</p> <p>Maria was very hard on his bigotry.</p>
<p>Humplík (strana 163)</p>	<p>Zdrženlivost je nepřitelem kacírství.</p> <p>Jak by obstál tento předpoklad, kdyby jej rozebral?</p> <p>To je možná příčina toho, proč jsou vždy komunisté tak ostře proti bohémství. Když ses opil nebo dopustil smilstva či cizoložství, poznal jsi, jak vratká je tvá víra v onu tak proměnlivou náhražku apoštolského vyznání, ve stranickou linii. Pryč s bohémstvím, hříchem Majakovského.</p> <p>Jenže Majakovský je už zase svatý. To proto, že je bezpečně mrtvý. Ty budeš také bezpečně mrtvý, pomyslí si. Přestaň už takhle uvažovat. Mysli na Marii.</p> <p>Marie jeho bigotnost notně pochroumala.</p>
<p>Valja, 1982 (strana 147)</p>	<p>Zdrženlivost je nepřitelem kacírství.</p> <p>Marie je pro jeho bigotnost velká zátěž.</p>
<p>Valja, 2016 (strana 273)</p>	<p>Odříkání je nepřitelem kacírství.</p> <p>Jak obstojí tahle premisa, když ji začne zkoumat?</p> <p>Proto asi komunisti v jednom kuse potírají bohémství.</p> <p>Když se člověk opije nebo se dopustí smilstva či</p>

	<p>cizoložství, zjistí, že se prohřešil proti stranické linii, ach, té prověřené náhražce apoštolského kréda. Pryč s bohémstvím, hříchem Majakovského.</p> <p>Ale Majakovský je už zase svatý. Protože je už bezpečně mrtvý. Taky budeš bezpečně mrtvý, řekl si. Ale už s těmihle myšlenkami skončuj. Mysli na Marii.</p> <p>Maria je pro jeho fanatismus velká zátěž.</p>
--	--

Ve vydání Valjova překladu z roku 1982 se zcela vytratí dva odstavce Robertových myšlenek ukazujících, jak křehké může být komunistické přemýšlení. Navíc je přirovnané k víře v Boha, což bylo pro cenzury pravděpodobně stejně tak nepřipustné.

V jedné části Robert Jordan vzpomíná na svoje setkání s významným sovětským novinářem Karkovem, s kterým se přátelil a vedl dlouhé diskuze o válce, o životě a o Sovětském svazu. V této části dochází ve Valjově překladu ke dvou pozoruhodným cenzurním zásahům.

<p>Originál (strana 246)</p>	<p>But there was another story that Karkov had not written. He had three wounded Russians in the Palace Hotel for whom he was responsible. They were two tank drivers and a flyer who were too bad to be moved, and since, at that time, it was of the greatest importance that there should be no evidence of any Russian intervention to justify an open intervention by the fascists, it was Karkov's responsibility that these wounded should not fall into the hands of the fascists in case the city should be abandoned.</p> <p>In the event the city should be abandoned, Karkov was to poison them to destroy all evidence of their identity before leaving the Palace Hotel.</p>
<p>Humplík (strana 231)</p>	<p>Byla tu ještě jedna zajímavost, o které Karkov nepsal. Měl v hotelu Palace na starosti tři Rusy. Byli to dva tankisté a jeden letec, kteří byli těžce ranění, že je nebylo možné odvést, a protože bylo v té době nanejvýš důležité. Aby</p>

	<p>nebylo nejmenšího důkazu o ruské intervenci, která by dala podnět k otevřené intervenci fašistické, zodpovídal Karkov za to, že tito tři ranění, bude-li nutno město vyklidit, nepadnou fašistům do rukou.</p> <p>Při vyklízení města je měl Karkov před odchodem z hotelu Palace otrávit, aby zničil důkazy o jejich totožnosti.</p>
Valja, 1982 (strana 208, 209)	<p>Ale byla tu i jiná příhoda, o které Karkov nenapsal. Měl v hotelu Palace tři raněné Rusy, za které byl zodpovědný. Byli to dva tankisté a jeden letec, kteří na tom byli tak špatně, že je nebylo možné převést.</p> <p>V případě, že by bylo město vydat, měl je Karkov před odchodem z hotelu Palace otrávit a zničit všechny důkazy jejich totožnosti.</p>
Valja, 2016 (strana 265, 266)	<p>Byla tu však i jiná příhoda, kterou Karkov nepopsal. Měl v hotelu Palace tři raněné Rusy, za které byl zodpovědný; dva tankisty a jednoho letce, kteří na tom byli tak zle, že nebyli schopni převozu. A protože v té době bylo nanejvýš důležité, aby nezůstal jediný důkaz, že do toho zasahují Rusové, protože to by fašisty opravňovalo k otevřenému zásahu, byl Karkov zodpovědný za to, že v případě že bude město vyklizeno nepadnou ranění do rukou fašistů.</p> <p>V případě, že by bylo třeba město vyklidit, měl je Karkov před odchodem z hotelu Palace otrávit a tím zničit veškeré důkazy o jejich totožnosti.</p>

Celá zvýrazněná část v překladu Valji z roku 1982 chybí a čtenář se tedy nedozvídá, že Sovětský svaz byl ochotný obětovat život tří vojáků, kteří by jinak mohli žít, aby se neprozradilo jejich tajemství. Cenzurní úředníci text nechali v takové podobě, která naznačuje, že Karkov musel vojáky zabít, protože už byli stejně na smrtelné posteli.

O pár stránek dál pak dochází k podobné situaci. Tentokrát se postavy baví o nutnosti politických vražd.

<p>Originál (strana 253, 254)</p>	<p>“We do not believe in acts of terrorism by individuals,” Karkov had smiled. “Not of course by criminal terrorist and counterrevolutionary organizations. We detest with horror the duplicity and villainy of the murderous hyenas of Bukharinite wreckers and such dregs of humanity as Zinoviev, Kamenev, Rykov and their henchmen. We hate and loathe these veritable fiends,” he smiled again. “But I still believe that political assassination can be said to be practised very extensively.”</p> <p>“You mean—”</p> <p>“I mean nothing. But certainly we execute and destroy such veritable fiends and dregs of humanity and the treacherous dogs of generals and the revolting spectacle of admirals unfaithful to their trust. These are destroyed. They are not assassinated. You see the difference?”</p> <p>“I see,” Robert Jordan had said.</p>
<p>Humplík (strana 238)</p>	<p>„My neschvalujeme individuální teror,“ usmál se Karkov. „Teror, kterého se dopouštějí jednotlivci nebo kontrarevoluční organizace. Díváme se s opovržením na děsivou objektivnost, ničemnost vraždících buchrinských hyen a na takové vyvrhele jakou jsou Zinověv, Kameněv, Rykov a jejich stoupenci. Nenávidíme tyto skutečné nepřátele,“ znovu se usmál. „Ale přesto si myslím, že lze tvrdit, že se politické vraždy velmi praktikují.“</p> <p>„Chcete tvrdit, že –“</p> <p>„Ne, nic nechci tvrdit. My popravujeme a ničíme takové skutečné nepřátele a vyvrhele a zrádné generály a admirály, kteří zklamali naši důvěru a na které je odporný pohled. Ty ničíme. Nevraždíme je. Chápete ten rozdíl?“</p> <p>„Ano,“ přikývl Robert Jordan.</p>

Valja, 1982 (strana 215)	„My nevěříme na teroristické akce jednotlivců,“ usmál se Karkov. „Totiž, když se jich dopouštějí zločinné teroristické a kontrarevoluční organizace.“ „Chápu,“ řekl Robert Jordan.
Valja, 2016 (strana	„My nevěříme na teroristické akce jednotlivců,“ usmál se Karkov. „Totiž když se jich dopouštějí zločinné teroristické a kontrarevoluční organizace. S hrůzou se odvracíme od licoměrnosti a zločinnosti vražedných hyen bucharinských diverzantů a lidské sedliny, jako jsou Zinovjev, Kameněv Rykov a jejich pochopové. “ Znovu se usmál. „Ale jsem přesvědčen, že se dá říct, že se politické vraždy praktikují velmi často. “ „Chcete říct...“ „Nechci říct nic. Ale samozřejmě popravujeme a likvidujeme nepochybné zlotřilce a lidskou sedlinu a zrádné generálské psy i admirály kteří zklamali naši důvěru a na které je odporné jen pohledět. Ty likvidujeme. Nevraždíme. Chápete ten rozdíl?“ „Chápu,“ řekl Robert Jordan.

Znovu celá zvýrazněná část originálu v překladu Valji z roku 1982 chybí. Rykov, Kameněv a Zinovjev byli tři sovětsí politici, kteří padli během stalinských čistek v třicátých letech. Je tedy pochopitelné, že cenzura nechtěla tyto tři bývalé Stalinovy spolupracovníky, kterých se postupně zbavil, zmiňovat.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na cenzuru, která probíhala v komunistickém Československu. Kromě toho, že jsem v teoretické části shrnula známé poznatky zjištěné o cenzuře u nás i ve světě, studovala jsem překlady knihy *Komu zvoní hrana* od Ernesta Hemingwaye a snažila jsem se zjistit, zda byly nesrovnalosti v nich politicky motivované.

Zahraniční knihy, které se k českému čtenáři dostaly, byly v době komunismu samozřejmě pečlivě vybírány. Předběžná cenzura zajistila, že se k překladatelům dostaly jenom knihy od autorů, kteří byli levicově smýšlející a kteří Sovětský svaz nekritizovali. Ovšem i takoví autoři, ke kterým se Hemingway beze sporu dá zařadit, byli podrobena cenzuře, aby se v jejich díle našlo co nejméně protikomunistických poznámek.

Zjistila jsem, že zásahy cenzury jsou patrné v obou překladech vzniklých v letech komunistické vlády. Je ovšem překvapení, že obě knihy jsou cenzurovány na jiných místech.

Humplíkův překlad, který vznikl v padesátých letech, tedy kdy cenzura i čistky byly nejtvrdší, obsahuje méně politických zásahů. Také jsem v něm nezaznamenala žádné vynechané pasáže. Cenzurní úředníci se v tomto překladu zaměřovali na zmínky o křesťanství i dobré vnímání sovětské strany a ideálu komunismu. Nicméně samotný překlad tolik neovlivňovali a mnoho míst, která by mohla být vnímána jako politicky závadná, nechali bez zásahu. Při porovnání s překladem Sonkové a Zinkové z roku 1946 ovšem vyplývá, že politicky motivovaný je.

Na druhou stranu Valjův překlad vydaný v roce 1982 (vnikl v roce 1962), vykazuje řadu politicky motivovaných zásahů, z nichž nejpatrnější jsou vynechané celé věty nebo odstavce. Cenzurní úředníci se v tomto překladu zaměřovali hlavně na to, jak je prezentovaná komunistická strana, Sovětský svaz a komunismus. Soustředili se na místa, kde hlavní postava diskutuje s někým o komunismu nebo Sovětském svazu a jeho praktikách. Skutečnost, že se jednalo o cenzuru dokazuje i to, že v nejnovějším vydání tohoto překladu jsou tyto pasáže adekvátně přeloženy.

V porovnání s originálem a dvěma předchozími překlady vydání Valjova překladu z roku 1982 také značně ubralo knize na vulgaritě. Tento jev je zachovaný i v novějším vydání z roku 2016.

Z celkové analýzy tedy vyplývá, že k cenzurování překladů během komunismu docházelo. Je tedy s podivem, že kniha *Komu zvoní hrana* nebyla od dob Valji znovu přeložena a i její nejnovější vydání je pouze revidovanou úpravou tohoto výrazně politicky motivovaného překladu. Vynechané části jsou sice doplněny, ale menší změny, které mohly vzniknout autocenzurou vycházející z tlaku tehdejší společnosti, byly ponechány.

SUMMARY

The aim of my thesis was to compare Czech translations of the book *For Whom the Bell Tolls* by Ernest Hemingway done during the Communist regime in Czechoslovakia in order to find out if the translations were politically motivated. I chose this topic because censorship during communism was common, yet there is not much research done when it comes to the censorship of translations. Ernest Hemingway was one of few authors who could be translated in Communist countries even though he was an American and a self-proclaimed anarchist. That is the reason why he was an obvious choice for my research.

The first chapter gives the definition of censorship which is critical for this thesis. Part of the chapter talks about censorship in the Czechoslovak Republic, briefly mentions censorship before the Communist regime. It also introduces censorship authorities and their practises. It gives an idea to the reader about how the censorship of theatre, press and literature looked like. Lastly, it discusses about censorship of translation on both sides of the Iron Curtain.

The second chapter briefly introduces the history of censorship in Europe and it shows that censorship was used long before the communist regime. It summarizes the work of a prominent sociologist Pierre Bourdieu who concentrated his work on how authors can fight against censorship. This chapter also explains the main interest of the censorship officers. A large part of the chapter is dedicated to the censorship in the Soviet Union. Lastly, an autocensorship is explained there using an example of a Czech author.

The third chapter introduces the book *For Whom the Bell Tolls* and talks about why the books written by Ernest Hemingway may be censored. It gives the reader an idea about his politics and thanks to the work of Maurice Friedberg and Samantha Sherry it also shows how the censorship was done in the Soviet Union.

The last part of this thesis analyses four Czech translations. Two of them originated during the communist regime. I concentrated on three main topics of censorship – moral interventions, religious interventions and politic interventions. From a deep analysis it is evident that the translators were censored. I found that the meaning is altered, vulgarisms are softened and biblical or Catholic references

are replaced. Moreover, in the translation by Valja from 1982 some parts describing the Communist Party or the Soviet Union are omitted altogether.

BIBLIOGRAFIE

PRIMÁRNÍ BIBLIOGRAFIE

HEMINGWAY, Ernest, 2004. *For Whom the Bell Tolls*. London: Arrow Books.

HEMINGWAY, Ernest, 1946. *Komu zvoní hrana*. Přeložily A. Sonková a Z. Zinková. Praha: Fr. Borový.

HEMINGWAY, Ernest, 1958. *Komu zvoní hrana*. Přeložil Alois Humplík. Praha: Naše vojsko.

HEMINGWAY, Ernest, 1982. *Komu zvoní hrana*. Přeložil Jiří Valja, úpravy provedla Marie Fojtová. Praha: Naše vojsko.

HEMINGWAY, Ernest. 2016. *Komu zvoní hrana*. Přeložil Jiří Valja, editor Jindřich Jůzl. Praha: Odeon.

SEKUNDÁRNÍ BIBLIOGRAFIE

BAUER, Michal. 50. léta jako období intenzivního mocenského tlaku. In: *Obec spisovatelů. Literatura určená k likvidaci III*. Praha: Obec spisovatelů, 2006.

BOURDIEU, Pierre. Cenzura a užití formy. In: *Nebezpečná literatura? Antologie z myšlení o literární cenzuře*. Brno: Host, 2012.

DRÁBEK, Pavel. Václav Renč a trable s překládáním Shakespeara v 60. letech. In: *Obec spisovatelů. Literatura určená k likvidaci III*. Praha: Obec spisovatelů, 2006.

FRIEDBERG, Maurice, 1977. *A Decade of Euphoria*. Ontario: Fitzhenry and Whiteside Limited.

HOŘEC, Jaromír. Literatura určená k likvidaci a samizdat. In: *Obec spisovatelů. Literatura určená k likvidaci II*. Praha: Obec spisovatelů, 2006.

JOSEPHS, Allen. Hemingway's Spanish sensibility. In: *The Cambridge companion to Hemingway*. New York: Cambridge University Press, 1996.

KAPLAN, Karel, 1994. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

KINNAMON, Keneth. Hemingway and Politics. In: *The Cambridge companion to Hemingway*. New York: Cambridge University Press, 1996.

KOSÁK, Michal. Cenzura a autocenzura *Slezských písní* Petra Bezruče. Editologické poznámky. In: *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy*. Univerzita Palackého v Olomouci: Olomouc, 2014.

MERKLE, Denise. Censorship. In: *Handbook of Translation Studies*. John Benjamins B. V.: Amsterdam, Philadelphia, 2010.

MUNDAY, Jeremy, 2016. *Introducing Translation Studies: theories and applications, Fourth Edition*. New York: Routledge.

REIFOVÁ, Irena, kolektiv, 2004. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál.

SANDERSON, Rena. Hemingway and Gender History. In: *The Cambridge companion to Hemingway*. New York: Cambridge University Press, 1996.

SHERRY, Samantha. *Censorship in Translation in the Soviet Union in the Stalin and Khrushchev Eras*. Edinburgh, 2012. Postgraduate thesis (PhD). The University of Edinburgh, 2012.

TOMÁŠEK, Dušan, 1994. *Pozor cenzurováno! Aneb ze života soudružky cenzury*. Praha: MV ČR.

WÖGERBAUER, Michael, PÍŠA, Petr, ŠÁMAL, Petr, JANÁČEK, Pavel, 2015. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia.

WOODS, Michelle. Překlad jako ideologická redukce textu. In: *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015.

ZIMOVÁ, Lucie. Zaplňování fikčního světa jako druh autocenzury? In: *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy*. Univerzita Palackého v Olomouci: Olomouc, 2014.

ŽALOUDEK, Karel, 2004. *Encyklopedie politiky*. Praha: Nakladatelství Libri.

ANOTACE

Autor: Sára Lebedová

Katedra: Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UPOL

Název česky: Komunistická cenzura v díle Ernesta Hemingwaye

Název anglicky: Communist Censorship in the Work of Ernest Hemingway

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnálová, Ph.D

Počet stran: 51

Počet znaků: 81 306

Počet titulů použité literatury: 22

Klíčová slova v ČJ: Ernest Hemingway, Komu zvoní hrana, cenzura, komunismus, literární cenzura, cenzura překladu, Československá socialistická republika, Sovětský svaz, analýza překladu, A. Sonková a Z. Zinková, Alois Humplík, Jiří Valja a Marie Fojtová

Keywords in English: Ernest Hemingway, For Whom the Bells Tools, censorship, communism, censorship of the translation, Czechoslovak Socialist Republic, Soviet Union, translation analysis, A. Sonková a Z. Zinková, Alois Humplík, Jiří Valja a Marie Fojtová

Anotace v ČJ

Cílem této práce je prozkoumat tři české překlady knihy *Komu zvoní hrana* od Ernesta Hemingwaye a porovnat je s jejich anglickým originálem. Zvláštní důraz přitom bude kladen na rozdíly v překladu, které mohly být způsobeny tlakem tehdejší komunistické vlády.

Předmětem první kapitoly je čtenáři přiblížit nástup cenzury v Československu. Zabývá se také orgány vykonávajícími cenzuru a také praktikami, které používaly. Druhá kapitola pak mluví o literární cenzuře ve světě, s důrazem zvláště pak na země s komunistickou vládou. Zmiňuje se i o autocenzuře. Čtenář se v této kapitole také dočte o životě Ernesta Hemingwaye a dozví se, proč byl orgány cenzury považován za nebezpečného autora.

V praktické části jsou představeny jednotlivé české překlady i jejich autoři. Dále se pak tato část zabývá výčtem témat, který byl vytvořen na základě kritického zhodnocení literatury. Tento výčet odhaluje témata, která komunistická cenzura považovala za nevhodné (politické názory, náboženství, vulgarismy a sexuální život). Práce se zaměřuje na tato témata objevující se v původní verzi a porovnává je s výše zmíněnými překlady. Závěr práce pak shrnuje zjištěné poznatky.

Anotace v AJ

The aim of this Bachelor thesis is to examine three Czech translations of the book *For Whom the Bells Tolls* by Ernest Hemingway and to compare them with the original. Special attention is given to the differences in the translation that may have been caused by the pressure of the then communistic government.

The first chapter describes the rise of censorship in the Czechoslovakia. It deals with the censorship bodies and also with their practices. The second chapter explores literary censorship in the world with special attention paid to countries under the communist regime. The authorship is also mentioned in this chapter. Lastly, the life of Ernest Hemingway is briefly introduced so the reader can understand why the communist regime considered this author a dangerous one.

The analytical part introduces three Czech translations and their authors. This part comprises a list of topics which was created based on a critical

evaluation of the literature. The topics considered as unsuitable by the communist regime are revealed in the list (political opinion, religion, vulgarism, sex life). The thesis examines these topics occurring in the original and compares them with the mentioned Czech translations. Using the findings, the conclusion summarizes the topic considered.